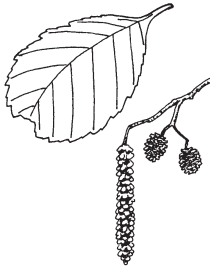

Fitxa 3 Patrimoni natural II: els arbres de ribera

El **vern** (*Alnus glutinosa*) és un dels arbres de ribera més típics. Es tracta d'un arbre de fulla caduca, amb marge dentat i forma ovalada que sovint té l'apex escotat (això vol dir que la punta de la fulla té una petita entrada). Les fulles noves són bastant enganxoses. Els fruits són unes pinyetes semblants a les dels pins, però en miniatura. Els verns viuen al costat mateix del riu, amb les arrels sovint submergides a l'aigua. Formen boscos de ribera on hi pot haver altres arbres. Com que la seva fusta resisteix bé la humitat s'utilitza per construir objectes que han d'estar prop de l'aigua o en contacte amb ella.

L'**àlber** (*Populus alba*) és un arbre de fulla caduca, de color verd intens per sobre (anvers) i blanc per sota (revers). La forma de la fulla és variada des de rodones a lobulades, amb marge lleugerament ondulat. Forma boscos, les alberedes, on hi poden haver altres arbres com el pollancre, l'om i el freixe de fulla petita. L'àlber té un creixement ràpid i per això, com que la fusta és tova, es pot fer servir per fer pasta de paper.

L'**om** (*Ulmus minor*) és un arbre de fulla caduca, de marge dentat i forma ovalada. La base de la fulla és asimètrica i per tant si la pleguem pel nervi veurem que les dues meitats no coincideixen. El fruit de l'om és la petita llavor envoltada d'una vora fina que li fa d'ala per volar arrossegada pel vent. Aquest arbre es troba prop de l'aigua, però no tant com el vern, pot estar una mica més endarrerit. També forma boscos, sovint als mateixos indrets que les vernedes, pollancredes o alberedes. La seva fusta es feia servir per construir carros i naus. Ara es planta per fer ombra i poder aplegar-se sota seu.

El **pollancre** (*Populus nigra*) és un arbre de fulla caduca, triangular i marge poc dentat. El pecíol és aplanat d'un costat. Les seves llavors estan recobertes d'un borriçol que quan cau sembla que hagi nevat. L'arbre acostuma a fer-se força alt i dret. Pot créixer dins boscos naturals (vernede o alberede) però també moltes vegades s'ha plantat, formant arbredes, per aprofitar la seva fusta. Creix molt ràpidament i s'utilitza per fabricar caixes, taulons, pasta de paper, escuradents o llumins.

El **plàtan** (*Platanus hispanica*) és un arbre de fulla caduca, gran i amb cinc lòbuls dentats. És un arbre que fa una bona ombra, i per això sovint s'ha plantat als carrers i places de pobles i ciutats. També es conrea per la seva fusta.

Aprofitant la vostra visita per l'albereda de Can Font i el passeig pel camí fluvial us proposem que recolliu fulles durant la tardor per fer un herbari de les fulles dels arbres de ribera. Cal recollectar les fulles caigudes i que no estiguin trencades. Utilitzeu guies d'identificació per reconèixer els arbres. Després, durant uns dies, les heu de mantenir premsades entre fulls de paper de diari canviant el paper si aquest s'humiteja. Posteriorment les podeu plastificar amb el seu nom.

Vern (*Alnus glutinosa*)

Om (*Ulmus minor*)

Àlber (*Populus alba*)

Pollancre (*Populus nigra*)

Plàtan (*Platanus hispanica*)

Fitxa 3 Patrimoni natural II: les funcions dels boscos de ribera

Als boscos de ribera hi viuen plantes que depenen molt de l'aigua. Per això els trobarem formant una franja paral·lela als rius. També se'ls coneix amb el nom de **boscos en galeria** ja que formen un passadís a banda i banda del curs fluvial.

Aquests boscos compleixen funcions molt importants, que els fan mereixedors de la màxima protecció:

- Fixen el sòl gràcies a les arrels dels arbres i així subjecten els marges fluvials.
- Frenen la velocitat i la força de l'aigua en cas de crescuda.
- Filtren els contaminants que podrien arribar al riu des dels terrenys més propers i també els que porta el mateix riu.
- La fauna salvatge necessita els rius que conserven el bosc de ribera pels seus desplaçaments especialment allà on hi ha moltes cases i carreteres.
- Són boscos rics en espècies de fauna i flora, és a dir, amb elevada **biodiversitat**.
- A Santa Eulàlia de Ronçana, igual que en molts altres pobles, el bosc de ribera també és un espai de lleure molt utilitzat.
- Els arbres de ribera es fan molt grans i són de fulla caduca, dibuixant un paisatge agradable i estètic.

Els boscos en galeria s'instal·len a la **zona de ribera**, que és la zona d'influència del riu on la humitat és més alta. En cas d'aiguat, la ribera pot quedar inundada. Els aspectes més importants a estudiar de la zona de ribera són:

- **Amplada**, que es pot conèixer observant la vegetació o bé investigant fins on ha arribat l'aigua en crescudes importants.
- **Ombra sobre el riu**. El fet que els arbres ombregin el riu evita que l'aigua s'escalfi i perdi l'oxigen, necessari per als organismes aquàtics. També limita el creixement de plantes invasores dins la llera.
- **Les voreres del riu**. La zona de contacte entre la terra i l'aigua és molt valuosa pel bon funcionament del riu. Cal observar si es mantenen les voreres naturals o si s'ha construït o s'ha eliminat la vegetació.
- En un estudi de la zona de ribera cal anotar si hi ha *deixalles, abocament de runes, restes de jardineria, construccions relacionades amb l'aigua* (rescloses, molins, sèquies, pous ...) o presència de *canyes o altres plantes exòtiques invasores*.

Com a investigació a fer en aquest apartat busqueu un tram del riu amb presència de bosc de ribera i un altre que no en tingui. Ens fixarem en les dues zones de ribera i comentareu les diferències que s'hi observen

Zona de ribera	Amb bosc de ribera	Sense bosc de ribera
Amplada de la zona		
Ombra sobre el riu		
Voreres del riu		
Presència de deixalles		
Construccions relacionades		
Canyes		

.....

.....

.....

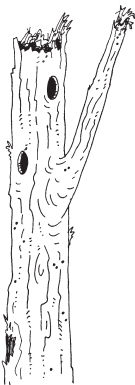
.....

Fitxa 2 Patrimoni natural I: els ocells del bosc de ribera

Tot fent el camí fluvial, al passejar per la plataneda que hi ha a la vora del polígon de cal Magre, es molt possible arribar a escoltar o veure alguns dels ocells aquàtics que hi ha al Tenes al seu pas per Santa Eulàlia. A la capçada dels arbres del bosc de ribera fan nius els oriolos, mentre que els picots trien els troncs morts per fer un forat on niar. Entre els arbustos i les herbes del sotabosc amaguen el niu rossinyols i cargolets. En els espais més oberts, per exemple vora les rescloses o bé allà on el riu és molt ample, es deixen veure el bernat pescaire o el blauet. Tots dos són grans pescadors del riu, tot i que amb diferents estratègies, l'un fent servir el bec com si fos un arpó i, l'altre, submergint-se per pescar petits peixets que estaborneix un cop els treu fora de l'aigua.

Oriol (*Oriolus oriolus*). Amb els seus colors passa desapercebut entre el ramatge dels arbres de ribera. De fet el seu nom fa referència al color groc que llueix. Aquesta au només ens acompanya durant el bon temps, ja que quan arriba el fred viatja fins l'Àfrica tropical, on continua trobant la seva menja preferida: escarabats, borinots i erugues.

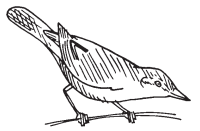

Picot verd (*Picus viridis*). El picot verd té un bec poderós que li permet foradar els arbres i fer-hi el niu. Escollirà, això sí, algun arbre mort ja que la fusta estovada per l'activitat de fongs i insectes que mengen fusta (xilòfags) li facilitarà la feina. El picot verd deixa sentir de tant en tant el seu cant, una successió descendent de notes sincopades que recorda una rialleta impertinent o un renill de cavall.

Rossinyol (*Luscinia megarhynchos*). Els seus refilets són els més espectaculars del paisatge sonor del bosc de ribera i compensen la senzillesa del seu plomatge, marronós al cos i més rogenc a la cua. La curiositat és que per gaudir la musicalitat del seu cant s'ha d'esperar, durant l'estiu, que es faci negra nit, que és quan canta.

Rossinyol bord (*Cettia cetti*). Rep aquest nom a causa de la retirada que té amb l'autèntic rossinyol. No només l'imita en l'aspecte extern sinó també en el volum del seu cant, tot i que no és, ni de bon tros, tant melodiós. S'amaga sovint entre els arbustos, arran de terra, on també fa el niu.

Bernat pescaire (*Ardea cinerea*). Es tracta d'una de les aus més grosses de la nostra fauna. Els seus moviments tant en vol com a terra són lents. Volant poden distingir-se per les ales amples, els moviments parsimoniosos i la posició del coll encongida.

Cargolet (*Troglodytes troglodytes*). És un ocellot de bosc menut que fa un niu amb forma de bola folrat de plomes i molses per mantenir l'escalf per als cinc o sis pollets que té. Sovint se'l pot veure confiat, amb la cua aixecada, fent un cant alegre i fort.

Blauet (*Alcedo atthis*). Ocell de plomatge espectacular que pot veure's volant veloçment, com un projectil, sobrevolant el Tenes i emetent un cant agudíssim.

Aprofitant el vostre pas pel camí fluvial podeu dedicar una estona a observar o escoltar les aus del bosc de ribera. La plataneda del polígon de Can Magre, és un bon lloc per això.

Per gaudir d'un bon passeig ornitològic heu de tenir en compte que per observar les aus presents al bosc convé ser silenciosos i intuir quin pot ser un bon indret per veure ocells interessants. Per facilitar l'observació d'ocells podem instal·lar menjadores i caixes niu que seran un perfecte reclam per a moltes espècies d'ocells. Per a una bona observació calen prismàtics, però amb els ocells petits això és difícil. Llavors cal recórrer al cant per poder identificar l'espècie. Abans d'anar d'excursió podríeu escoltar els cants de les aus més habituals a les zones de ribera per familiaritzar-vos amb ells.

Una activitat complementària molt atractiva és recollir totes les plomes que trobem a les excursions i conservar-les en un àlbum.

http://www.recercaenaccio.cat/agaur_reac/AppJava/ca/interactiu/20100107-reconeix-el-cant.jsp

Fitxa 3 Patrimoni natural II: les comunitats vegetals de ribera

Els boscos de ribera són comunitats vegetals, és a dir agrupacions de plantes, que depenen de l'aigua. Els trobarem formant una franja paral·lela als rius. També s'anomenen boscos en galeria. Segons la seva necessitat d'aigua cada espècie d'arbre creix més o menys lluny de la riba. Per aquest motiu aquests boscos poden ser de diferents tipus. A més, a les seves clarianes o quan és destruït apareixen herbassars aquàtics. El valor dels boscos de ribera rau en el fet que compleixen unes funcions molt importants per aconseguir un bon funcionament ecològic del riu. Des de servir de refugi i proporcionar aliment a bona part de la fauna aquàtica fins a contribuir a aturar l'aigua i l'erosió en cas de crescuda important del cabal del riu.

Els boscos i les arbredes de ribera

Vermedes

Bosc en galeria dominat pel vern i altres arbres que l'acompanyen, com ara els freixes, els pollancre i els avellaners. El sotabosc, és a dir, les plantes que hi ha sota els arbres, és ric en herbes delicades com els penjolls, l'ortiga morta i la gatassa.

Alberedes*

L'àlber és l'arbre que hi predomina. L'àlber és propi del curs mitjà i baix dels rius mediterranis de cabal permanent. La sarriassa és una de les plantes herbàcies més comunes al seu sotabosc.

Omedes

Bosc que acostuma a trobar-se una mica allunyat de l'aigua, fent una franja entre el bosc de ribera més proper al riu i els boscos mediterranis. L'om i a vegades el freixe de fulla petita són els arbres més destacats. Sovint l'acompanya l'herba de les pedretes o mill gruà.

Pollancredes o platanedes*

Arbredes plantades per aprofitar-ne la fusta, sovint en antigues zones de conreu properes al riu. S'hi barregen plantes pròpies del bosc de ribera amb altres d'exòtiques i/o pròpies de llocs alterats. Tot i el seu origen artificial sovint conformen un paisatge destacat.

Els herbassars aquàtics

Ortigars*

Herbassar dominat per l'ortiga i altres plantes oportunistes com la repalassa, abundant als marges dels camins i a les riberes més modificades. Algunes de les espècies que podem trobar-hi són exòtiques i hi han arribat per les riuades o bé per abocaments de restes de jardineria.

Canyars*

Comunitat on domina quasi absolutament la canya americana (que tot i el seu nom és d'origen asiàtic) i que trobem en alguns dels marges dels rius més humanitzats. Abunda perquè els pagesos les van plantar per al seu ús en els horts.

Canyissars*

Herbassar aquàtic típic de les zones estanyades o de curs lent on abunden plantes com el canyís i les bogues. És un refugi excel·lent per als ocells.

Bardissa*

Comunitat dominada per l'esbarzer, que es fa molt abundant allà on el bosc de ribera ha estat destruït. Ajuda a estabilitzar els marges fluvials.

* Comunitats presents al recorregut

Plantes llenyoses de les riberes: arbres i arbustos

Vern
Alnus glutinosa

Freixe de fulla petita
Fraxinus angustifolia

Pollancre
Populus nigra

Om
Ulmus minor

Àlber
Populus alba

Robínia, falsa acàcia*
Robinia pseudoacacia

Gatell
Salix cinerea

Lligabosc japonès*
Lonicera japonica

Llúpol
Humulus lupulus

Sanguinyol
Cornus sanguinea

Saüc
Sambucus nigra

Esbarzer
Rubus ulmifolius

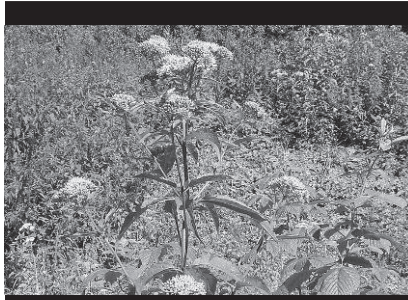
* Espècies exòtiques invasores

Plantes no llenyoses de les riberes i plantes enfiladisses

Sarriassa, rapa
Arum italicum

Canabassa
Eupatorium cannabinum

Ortiga
Urtica dioica

Boga, balca
Typha latifolia

Canyís
Phragmites australis

Penjolls
Carex pendula

Canya*
Arundo donax

Nyamera*
Helianthus tuberosus

Salicaria
Lithrum salicaria

* Espècies exòtiques invasores